

NĚKOLIK POZNÁMEK K ČESKOKRUMLOVSKÉMU „RENEŠANČNÍMU DOMU“

ANNA KUBÍKOVÁ

Studie „Renesanční dům“ čp. 177 v Českém Krumlově od P. Vlčka a P. Zahradníka, otištěná v Průzkumech památek I/1996, podává, jak sami autoři uvádějí, výsledky již třetího stavebně historického průzkumu uvedeného objektu.¹⁾

Zvýšený zájem o historii této budovy, tvořící západní výspu monumentálního areálu českokrumlovského hradu a zámku, přinesla zcela reálná hrozba výrazné proměny vnitřní dispozice tzv. Renesančního domu, podřízené zbudování skladiště kulís z českokrumlovského zámeckého divadla v jeho interiéru v letech 1994 - 1995.

Zatímco práce na přestavbě 1. patra a pudy tzv. Renesančního domu postupovaly velmi rychle kupředu, vznikl v úvodu zmíněný historicko stavební průzkum postiženého objektu. V čem se liší od těch předcházejících? Využitím nových archivních pramenů a kritickým zhodnocením dřívějších stavebních průzkumů. Obávám se však, že vzhledem k rychlosti destrukčních prací nemohli autoři již plně postihnout všechny prvky stavebního vývoje.

Jako archivář mohu zhodnotit pouze určitou část všech tří průzkumů a pokusit se poukázat na to, jak se při takové práci vyvarovat možných opomenutí. První průzkum archiválií, uskutečněný v roce 1984, nepřinesl k historii domu čp. 177 téměř nic. Autoři, mimochodem velmi svědomití badatelé, zřejmě hledali v pramenech zmínky o „*renesančním domě*“ nebo „*budově u zámeckého divadla*“. Tato a podobná označení však archiválie neznají. Termín „*renesanční dům*“ je zcela novodobý a nikdy se úředně nepoužíval. Je také do jisté míry nelogický, protože takto označovaný dům vznikl ve své konečné podobě jako pozdně barokní budova.

Z naznačeného vyplývá, že ještě před započatím studia historických pramenů je nezbytně nutné ujasnit si název sledovaného objektu, pod kterým se v těchto pramenech může vyskytovat, a vzít v úvahu i tu skutečnost, že označení se mnohdy časem měnila. V případě „*renesančního domu*“ bylo třeba hledat „*distilatorium*“, „*vinopalnu*“ nebo „*prádelnu*“. V areálu českokrumlovského hradu a zámku je jen málo míst, která si v průběhu staletí podržela svůj původní název (např. Hrádek, kulatá zámecká věž, Stříbrnice).

Podobné potíže provázely také průzkum v roce 1994. Zde autor sice vzal v úvahu inventáře českokrumlovského zámku z počátku 17. století, ale neupřesněnost označení sledovaného místa ho při jeho lokalizaci svedla na scestí.

Průzkum z roku 1995, prezentovaný na stránkách Průzkumů památek I/1996, již využil všech tehdy známých a nově objevených pramenů, na které byli autoři upozorněni pracovníky pobočky Státního oblastního archivu v Českém

Krumlově.²⁾ Jejich práce s doporučenými a předloženými prameny však nebyla zcela důsledná. Při studiu zámeckých inventářů z počátku 17. století se soustředili pouze na popis tzv. renesančního domu (distilatoria) a zřejmě nevěnovali pozornost celkové výpovědní hodnotě inventářů. Jinak by se nemohl například, byť hypoteticky, umístit do areálu „*renesančního domu*“ lusthauz ze zámecké zahrady, případně rožmberská Zelená světnice (dnešní Maškarní sál).³⁾ Jak lusthauz, tak Zelená světnice jsou totiž v onech inventářích na příslušných místech pod těmito názvy popsány.

Průzkum archivních pramenů je studiem velmi náročným a musí mu předcházet důkladná příprava, spočívající v seznámení se se všemi dostupnými informacemi o sledovaném objektu a o archivních fondech, ve kterých lze předpokládat výskyt potřebných pramenů. O tom, že archiválie nás mnohdy mohou překvapit a vydat svědectví zcela nečekaná, ví jistě řada čtenářů své. Shodou okolností se tomu tak stalo i v případě tzv. Renesančního domu. Autoři posledního průzkumu v úvodu své studie poznamenali, že „*některé etapy výstavby, především z počáteční historie objektu, zůstaly (a patrně i zůstanou) jen v oblasti hypotetických úvah*“. Dnes již máme zprávy o genezi původní, opravdu renesanční budovy. Jsou zapsány v obročním rejstříku panství Český Krumlov z let 1592 - 1601.⁴⁾ Platy panských zaměstnanců se totiž tenkrát vyplácely částečně v naturálních, mimo jiné také v obilí, což se do obročních rejstříků zapisovalo i s popsáním práce, za kterou ho příjemce dostal.

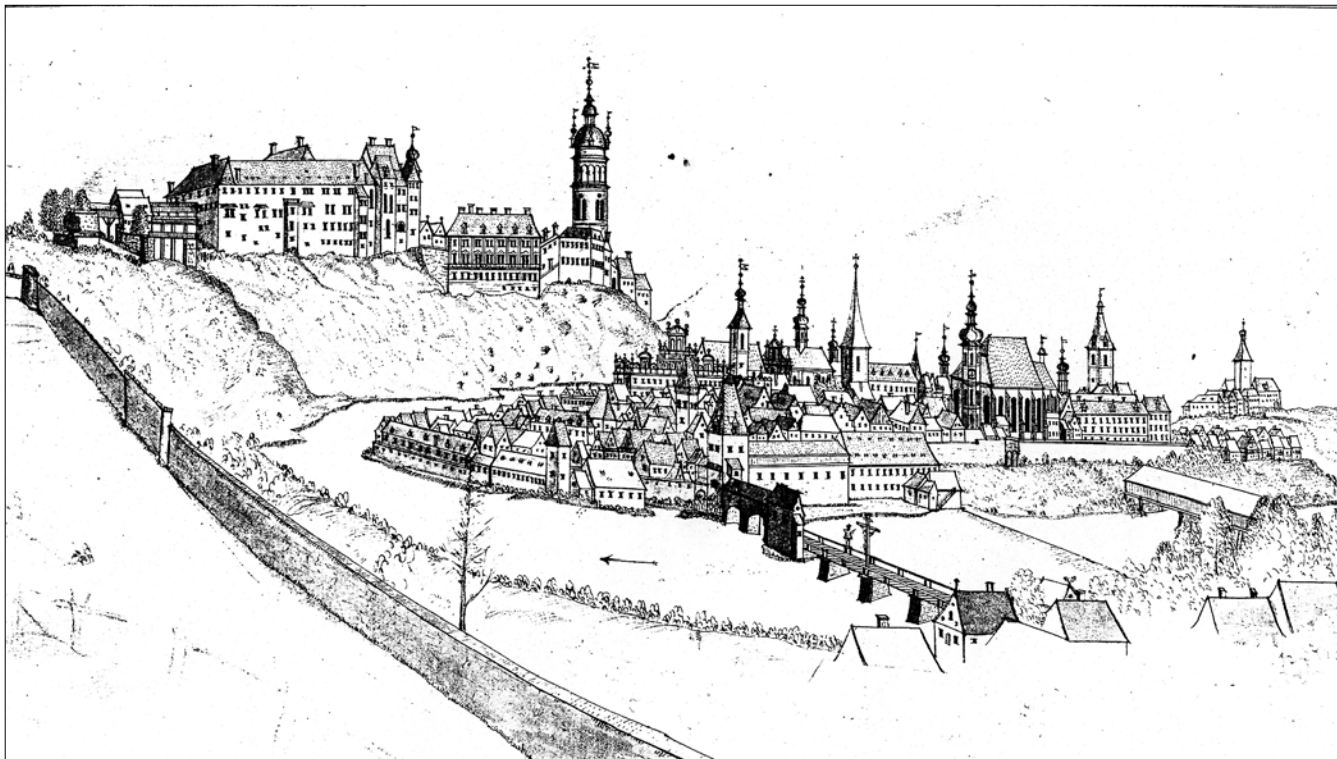
Z uvedeného pramene vyplývá, že Renesanční dům na Plášti byl poslední stavební akcí započatou na přání Viléma z Rožmberka († 1592) a svěřenou umu Dominika Benedikta Cometty z Eckthurnu. Stavba byla zahájena v roce 1592 nebo těsně před tímto rokem. V účetním období 1. 3. až 30. 8. 1592 dostal „*Beneš paumistr na nové stavení na Plášti přidavku*“ 2 korce pšenice, 54 korců žita, 5 korců ječmene a 5 korců hrachu. Tzv. přídavek byl zpravidla dáván za neplánované práce, které překročily rámec původně určených pracovních závazků. Ve stejném termínu obdržel Benediktův bratr Antonín Cometta 12 korců žita, 2 korce ječmene a 2 korce hrachu „*na tesání kamene k novému stavení na Plášti*“. V účetním období 30. 8. 1592 až

1) P. Vlček, P. Zahradník: „Renesanční dům“ čp. 177, Průzkumy památek I/1996, s. 3 - 16; J. Hoftigová, J. Müller: Český Krumlov, zámek čp. 177. Restaurátorský průzkum, akce č. 563/T. Státní restaurátorské ateliéry, Praha 1986, rukopis.

2) Vedle dvou článků A. Kubíkové, které autoři citují v pozn. 1, vyšel ještě jeden, podrobně shrnující a rozebírající všechny tyto prameny. A. Kubíková: Velmi pohnutá historie jedné zámecké budovy, Českokrumlovské listy, č. 257, (3. 11.) 1995.

3) Historie dnešního Maškarního sálu, někdejší rožmberské Zelené světnice, je popsána v článku - A. Kubíková: Zrcadlový a Maškarní sál českokrumlovského zámku, Zprávy památkové péče, 6/1993, s. 241 - 244.

4) Státní oblastní archiv, pobočka v Českém Krumlově (SOA ČK), Velkostatek Č. Krumlov, I 7 Ralf 23 (červeně).



Obr. 1: F. B. Werner, panoráma Českého Krumlova od jihu, kolem roku 1750 (originální zobrazení ze Státního oblastního archivu Třeboň, pobočka Český Krumlov).

24. 8. 1593 dostal „Beneš paumistr na nové stavení na Plášti“ 7 korců žita, 2 korce ječmene a 2 korce hrachu a „Antonín kameník na tesání kamene k novému stavení na Plášti“ 7 korců žita, 2 korce ječmene a 1 korec hrachu.

Od konce roku 1593 stavební aktivita na Plášti výrazně poklesla. Poslední Rožmberk totiž upřednostnil jiné českokrumlovské stavby. V letech 1593 - 95 byl stavitel Benedikt plně zaměstnán budováním nové rožmberské zbrojnice a Budějovické brány, v letech 1595 - 97 stavbou nového kostela u špitálu sv. Jošta, v letech 1597 - 99 úpravami rožmberského sídla na Novém Městě a všech tří českokrumlovských panských zahrad (za zámekem, v rybníku pod zámekem, na Novém Městě).

Se stavebním děním na Plášti se v obilních účtech z let 1593 - 1599 setkáme jen omezeně. V roce 1595 „Honza Vlach stavěl nové zdi za Pláštěm“, na přelomu let 1595 - 96 tentýž Honza Vlach „dělal nové zdi za zámekem“. V roce 1596 „havíři lámali skálu za zámekem“ a „Ambrož tesař dělal zaroubenou cestu okolo zdi za Pláštěm.“

Další údaje z obročních počtů potvrzují známé Březanovo konstatování, že v roce 1597 „loch hluboký na Plášti za zámekem dělán a to dílo několik let děláno“. ⁵⁾ Na přelomu let 1596 - 97 „Špisovi havíři na dílo lochu na Plášti“ dány 2 korce žita, v roce 1597 „Špisovi havíři na dílo na Plášti“ dán 1 korec žita, v roce 1599 „havířům na lámání kamene na Plášti“ dány 4 korce žita.

K rozestavěnému dílu na Plášti se Dominik Benedikt Cometta vrátil až na jaře roku 1600. V účetním období 23. 4. - 22. 10. 1600 bylo dáno „Dominíkovi paumistru na dílo zdi na Plášti“ 18 korců žita, 2 korce ječmene a 2 korce hrachu, v účetním období 22. 10. 1600 - 29. 4. 1601 „Dominíkovi paumistru od udělání nových vrat na Plášti“ dány 2

korce žita, v účetním období 29. 4. - 21. 10. 1601 dáno „Dominíkovi paumistru na dílo nové zdi na Plášti“ 8 korců žita.

Určitým způsobem dokresluje tehdejší dění na Plášti zpráva českokrumlovského hejtmána Jana Benýdka z Veverí, který 10. července 1600 oznámil Petru Vokovi z Rožmberka, že „neničky Vlaši na tý zdi na Plášti nic nedělají za příčinou, až by se ta zeď na Plášti zbořila a vylámala“. ⁶⁾ S touto zprávou koresponduje obroční účet za období 22. 10. 1600 - 29. 4. 1601, podle kterého „havířům na lámání zdi staré na Plášti“ dány 2 korce žita.

Dne 24. října roku 1601 prodal Petr Vok z Rožmberka celé českokrumlovské panství císaři a králi Rudolfovi II. a na jaře následujícího roku Český Krumlov definitivně opustil. Nový majitel neměl zájem na dokončení projektu Renesančního domu a rozestavěná budova byla časem upravena k užívání, které zajisté nebylo v souladu s původní ideou posledních Rožmberků. Hluboký sklep na Plášti byl dodělán, ale nevíme, zda v zamýšleném rozsahu.

Další osudy torza renesančního domu lze sledovat s pomocí zámeckých inventářů, které pro svůj výzkum vytěžili P. Vlček a P. Zahradník, a poměrně bohatého účetního materiálu správy českokrumlovského panství. Důchodní účty ⁷⁾ nás zpravují například o tom, že don Julius de Austria, nemanželský syn Rudolfa II., který žil v českokrumlovském zámku v letech 1606 - 9, choval v „horním zámku na Plášti“ ptactvo.

Ve druhém pololetí roku 1613 dostal zedník Tomáš 8 kop grošů „od zase vnově vystavení padnuté zdi za horním zámekem nad Pláštěm“. ⁸⁾ Nelze říci, zda šlo o P. Vlčekem a P. Zahradníkem předpokládané zřízení části stavby na severní

5) V. Březan, J. Pánek (ed.): Životy posledních Rožmberků. Praha 1985, s. 537.

6) Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí statky, II - 357 - 6 n.

7) SOA ČK, Velkostatek Č. Krumlov, I 7 Ralfa 3 (červené).

8) Viz pozn. 7.



Obr. 2: F. B. Werner, panoráma Českého Krumlova od jihu, kolem roku 1750. Zobrazení z tzv. vratislavské sbírky, originál zničen (reprofoto ŠÚPP Praha).

straně renesančního domu, nebo o zeď na jiném místě na Plášti.

Účty železné komory⁹⁾ z prvního čtvrtletí roku 1615 informují, že bylo spotřebováno 1 050 prknových hřebíků „na přikrytí vnově ustavený vinopalny a dvou nových krmíkův pro krmení vepřův za horním zámekem na Plášti“. Lze předpokládat, že vinopalna fungovala v části Renesančního domu s klenutými místnostmi, chlévy pro vepře v části, kde po roce 1750 vznikla stáj pro koně. Stejný účet dále uvádí, že na zastřešení vinopalny a chlévů se spotřebovalo 9 900 šindelových hřebíků, čímž zároveň podává zprávu o druhu krytiny.

Po vypuknutí českého stavovského povstání a následné třicetileté války se v českokrumlovském zámku usadila císařská posádka. Od roku 1618 do roku 1648 se v účtech trvale objevují položky za práce spojené s opevňováním zámku. Na Plášť se ve velkém množství navážel kámen, suť, hlína, písek a trámy. Zvedaly se tam mohutné šance a na nich sruby a přístřešky pro děla.¹⁰⁾ Při budování šancí bylo zasypáno i bezprostřední okolí renesančního domu. Budovu samu zřejmě také začlenili do pevnostního systému. V roce 1619 bylo „vylámáno deset kotlů vinopalních v pokojích na Plášti za horním zámekem“.¹¹⁾ Terén u renesančního domu zvedli až na úroveň jeho zdí. V roce 1623 byla velká brána u „distilatoria“ zasypaná a obšancována.¹²⁾

V letech 1630 - 31 „dům nad vinným sklepem“ opravovali. V roce 1639 tam rekonstruovali schody do sklepa. Ve 40. letech 17. století se renovovaly sruby a přístřešky pro děla na šancích na Plášti.¹³⁾

Další osud renesančního domu je těžko postizitelný. V zámeckém inventáři z roku 1733 se o něm píše jako o „prádelně na Plášti“.¹⁴⁾ O tom, že před rokem 1750 byla v části této budovy prádelna, píše také stavitel Josef Fortini ve svém popisu přestavby starého renesančního domu na barokní budovu z roku 1752,¹⁵⁾ citovaném v historickém průzkumu P. Vlčka a P. Zahradníka z roku 1995.

Po roce 1752 již nejsou v historii sledovaného objektu žádné záhady a nejasnosti, snad jen s výjimkou jeho dnes již zčásti neexistujících barokních krovů, které se staly nejkritizovanějším bodem celé současné přestavby.

9) SOA ČK, Velkostatek Č. Krumlov, I 7 Ralfa 42 (červené).

10) Viz pozn. 7 a 9.

11) Viz pozn. 7.

12) SOA ČK, Velkostatek Č. Krumlov, I 71 4.

13) Viz pozn. 7 a 9.

14) SOA ČK, Velkostatek Č. Krumlov, I 71 8.

15) SOA ČK, Velkostatek Č. Krumlov, I 71 12.

EINIGE BEMERKUNGEN ZUM „RENAISSANCEHAUS“ IN ČESKÝ KRUMLOV / KRUMAU

Die Studie „Renaissancehaus“ Konstr. - Nr. 177 in Krumau abgedruckt in *Průzkumy památek* 1/1996, hat Ergebnisse der baugeschichtlichen Untersuchung gebracht, die die Erkenntnisse der zwei vorherigen Untersuchungen ergänzt und erweitert hat.

Selbst diese Untersuchung hat nicht alle Quellen zur Geschichte des westlichsten Gebäudes im Areal der Burg und des Schlosses in Krumau entdeckt. Einige neu entdeckte Rechnungsdokumente von der Wende des 16. und 17. Jahrhunderts und aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts haben in die älteste Geschichte des Renaissancehauses Licht gebracht und es führte zur Erklärung seiner Entstehung. Das Haus begann am Anfang der 90er Jahre des 16. Jahrhunderts Dominik Benedikt Cometta aus Eckthurn zu bauen. Der Tod Wilhelm von Rosenberg (†1592) und der Abgang Petr Vok von Rosenberg aus Krumau im Jahre 1602 haben verursacht, daß das ursprüngliche Projekt nicht vollendet wurde. Der Torso des Renaissancehauses wurde überdacht und diente als Branntweinbrennerei, später als Wäscherei. In den Jahren 1750 - 52 wurde das Gebäude umgebaut und um ein Stockwerk erhöht. Interessant war das Schicksal dieses Objektes in der Zeit des Dreißigjährigen Krieges, als es zum Bestandteil der westlichen Befestigung der Burg und des Schlosses in Krumau wurde.

Die Autorin weist auf einige Klippen der Archivforschungen, die ein Bestandteil der baugeschichtlichen Untersuchung sind, hin.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: F. B. Werner, Panorama von Krumau von Süden, um 1750. Originalabbildung aus dem Staatlichen Regionalarchiv Wittingau, Zweigstelle Krumau (Státní oblastní archiv Třeboň, Zweigstelle Český Krumlov).

Abb. 2: F. B. Werner, Panorama von Krumau von Süden, um 1750, Abbildung aus der sog. Breslauer Sammlung, Original vernichtet (Reprofoto SÚPP Praha).

(Übersetzung J. Kroupová)